

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра психології і туризму

Курсова робота
на тему: «Релігійний туризм в Грузії»

здобувача вищої освіти
групи Т 01-20
факультету туризму, бізнесу і
психології
освітньої програми
Туристичне обслуговування
спеціальності 242 Туризм

Діденко Анастасії Ігорівни

Науковий керівник:
к. іст. н., доц. Лебедева І.М.

Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____
Національна шкала _____

Члени комісії: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ.....	6
1.1. Понятійний апарат і методи дослідження.....	6
1.2. Передумови та чинники розвитку релігійного туризму в Грузії.....	8
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ В ГРУЗІЇ.....	11.
2.1. Провідні центри релігійного паломництва в Грузії	11
2.2. Роль культурно-релігійних фестивалів та свят для популяризації релігійного туризму у Грузії.....	13
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ У ГРУЗІЇ.....	16
3.1. Проблеми розвитку релігійного туризму в Грузії.....	16
3.2. Перспективи співробітництва між Україною та Грузією у сфері туризму.....	18
ВИСНОВКИ.....	21
РЕЗЮМЕ.....	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	25
ДОДАТКИ.....	28

ВСТУП

Релігійний туризм є одним з найбільш швидко зростаючих секторів туризму в світі. Потужна світова релігійна спадщина створює можливості та перспективи розвитку паломництва. Подорожі, що передбачають, насамперед, відвідання сакральних, святих місць чи пам'яток релігійного значення, зокрема, що мають додатково історичне, культурне значення, набувають популярності у туристів. Дана робота дає змогу розглянути релігійну спрямованість туризму на прикладі Грузії як важливого осередку християнської віри, а також випадку різних напрямів вірувань та конфесій, поєднаних на одній території.

Актуальність теми курсової роботи полягає в тому, що у Грузії є значні можливості для розвитку релігійного туризму, оскільки країна має багату історію та культуру, пов'язану з різними релігіями, зокрема християнством та ісламом. Під час дослідження з'ясувалися потреби та очікування паломників та віруючих, а також інших туристів, що дає змогу краще налаштувати та розширити туристичну інфраструктуру та послуги відповідно до цих потреб. Дослідження також може допомогти збільшити економічні вигоди від туризму для країни, збільшивши кількість туристів, які відвідують Грузію. Релігійні пам'ятки в Грузії мають велике історичне, культурне та релігійне значення, тому їх збереження та захист є важливою задачею. Дослідження може допомогти виявити загрози для цих пам'яток та розробити заходи щодо їх захисту та збереження.

Ступінь розробленості теми. Проблематика релігійного туризму у Грузії була порушена у публікаціях відомих грузинських та зарубіжних авторів як Капанадзе Г. [12], Геворкян В.А. [10], Шарашенідзе Л. [18], Цурабішвілі Т. [19]. Проте дана проблематика недостатньо розроблена. Існує проблема подальшого дослідження впливу релігійного туризму на екологічну ситуацію в регіоні, особливо на стародавні архітектурні пам'ятки, роль релігійних фестивалів у житті місцевого населення тощо.

Метою курсової роботи є дослідити особливості релігійного туризму у Грузії як феномену, що сприяє розвитку туризму та економіки країни.

Згідно з метою курсової роботи були сформовані такі **завдання**:

- визначити головні передумови розвитку паломницького та релігійного туризму у Грузії.
- дослідити основні форми релігійного туризму та його розвиток протягом останніх десятиліть у Грузії.
- проаналізувати ключові релігійні об'єкти та місця паломництва в Грузії, їх роль у релігійному житті країни та привабливість для туристів.
- вивчити досвід розвитку релігійного туризму в Грузії.
- продемонструвати вплив релігійного туризму на місцеву економіку та культуру.
- сформулювати висновки щодо перспектив розвитку релігійного туризму в Грузії, його потенціалу для залучення туристів, збільшення доходів та підтримки місцевої економіки та культури.
- звернути увагу на проблемні питання, що заважають розвитку релігійного туризму в країні.

Об'єктом дослідження є релігійний туризм як важливий напрям розвитку туристичної галузі Грузії.

Предметом дослідження є релігійні пам'ятки, об'єкти, традиції та звичаї, які є привабливими для туристів і є складовими релігійного туризму в Грузії.

Під час дослідження були застосовані такі **методи** дослідження:

- метод опису;
- статистичний метод;
- дедуктивний метод;
- метод аналізу та синтезу;
- метод абстрагування та узагальнення.

Інформаційна основа дослідження. При виконанні курсової роботи проаналізовано інформацію зі статей та публікацій відомих грузинських

авторів Маргвелашвілі, Цурабішвілі, Ломідзе та інших, роботи яких присвячені культурі та історії релігії Грузії. Досліджено різноманітні статистичні дані, офіційні сайти грузинських та міжнародних туристичних адміністрацій, організацій та агентств, зокрема ВТО та ЮНЕСКО. Також для даного дослідження були використані матеріали наукових публікацій. Додатково піддано аналізу інформаційні джерела з веб-сайтів.

Ступінь вирішення проблеми в дослідженні та практичне значення отриманих результатів. У курсовій роботі розглянуто туристично-релігійний потенціал Грузії. Сформовано відповідні висновки щодо проблематики стану й розвитку деяких пам'яток, а також стан безпеки туристів під час подорожі. Результати дослідження можуть бути використані туристичними підприємствами, що послугує перспективним локомотивом в їхній діяльності.

Обсяг і структура курсової роботи. Курсова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи становить 31 сторінка тексту. Список використаних джерел – 35 позицій. Робота містить додатки А, Б, С.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Понятійний апарат та методи дослідження

Релігійний туризм є важливим сегментом глобальної туристичної індустрії, який залучає мільйони паломників і туристів кожного року. Згідно зі статистикою, наданою Всесвітньою туристичною організацією, у 2019 році більш як 300 мільйонів людей здійснили релігійний туризм у різних країнах світу. За даними Міністерства внутрішніх справ Грузії, у 2019 році релігійний туризм, зокрема відвідання релігійних пам'яток становив близько 10% від загальної кількості туристів, які відвідали країну [21, с.21].

Релігійний туризм – це форма туризму, яка зосереджується на відвідуванні релігійних місць, таких як церкви, синагоги, пагоди тощо, які пов'язані з релігією. Він може містити як елемент паломництва, так і культурного туризму з метою духовного вдосконалення, забезпечення та реалізації духовних потреб, медитацій. Для релігійного туризму характерні деякі особливості, такі як участь у релігійних обрядах та інших духовних практиках. Крім того, релігійний туризм зазвичай пов'язаний зі здоров'ям, оскільки духовні практики можуть позитивно впливати на фізичне і психічне здоров'я.

Суміжним до релігійного туризму є поняття паломництво – це форма релігійного туризму, яка зазвичай має більш глибокий релігійний зміст і пов'язана з поїздкою до святого місця або місця, пов'язаного з релігійною історією, з метою поклоніння і молитви.

Сакральний туризм (від лат. sacer – божественний, священний) — це форма туризму, пов'язана з відвідуванням місць, які вважаються святими або підвищеної духовної сили. Слово сакральний використовується для позначення святості об'єктів, культових предметів, подій та певних місць природи, які заслуговують на повагу та толерантне ставлення, а також захист.

Отже, релігійний туризм, паломництво та сакральний туризм є формами туризму, пов'язаними з відвідуванням релігійних та святих місць. Усі форми туризму можуть позитивно впливати на фізичне та психічне здоров'я, а також сприяти розвитку толерантного ставлення до інших культур та релігій.

При дослідженні релігійного туризму у Грузії було застосовано низку наукових методів:

За допомогою методу опису визначено основні ознаки привабливості сакральних пам'яток, їх архітектуру та інтер'єр, описані релігійні свята та події, що відзначають у країні, а також опис релігійних груп у Грузії.

За допомогою статистичного методу визначено кількість туристів, що подорожують з релігійною метою, а також фактори, що впливають на розвиток релігійного туризму, таких як економічна ситуація, політична стабільність та інші соціально-економічні чинники.

1. Метод аналізу та синтезу використано для розподілу статистичних, інформаційних та літературних даних для визначення тенденцій та змін релігійного туризму в країні, а також слабких та сильних сторін релігійного туризму в Грузії.

2. Дедуктивний метод застосовано для формулювання логічних висновків з видів релігійного туризму в Грузії та їх відмінностей, релігійних об'єктів, які привертають туристів у Грузії, та аналіз їх впливу на розвиток туризму в країні, визначення ролі релігійних свят та подій та їх значення для туристів, наведення рекомендацій та перспективних шляхів покращення розвитку релігійного туризму в Грузії.

3. За допомогою методів абстрагування та узагальнення виділено загальні риси об'єктів релігійного туризму, досліджено досвід України в контексті Грузії, а також підведення підсумків дослідження.

1.2. Передумови та чинники розвитку релігійного туризму в Грузії

Історія грузинської церкви сягає до IV століття, коли Святий Ніно привезла христину до Грузії і розпочала місійну діяльність. Сьогодні грузинська церква є однією з найбільших та найважливіших інституцій країни. Вона має значний вплив на політичне та соціальне життя Грузії і займає важливе місце в культурному та духовному житті грузинського народу. Грузинська церква є автокефальною православною церквою, що означає, що вона має свій власний управлінський орган – Патріархат Грузії. Глава грузинської церкви має великий авторитет в країні та впливає на важливі рішення у сфері політики та громадського життя. Одним із основних принципів грузинської церкви є захист православної віри та традицій. Вона відкидає будь-які форми лібералізму в духовному житті та закликає своїх прихожан до суворої дотримання православних звичаїв та церковних правил.

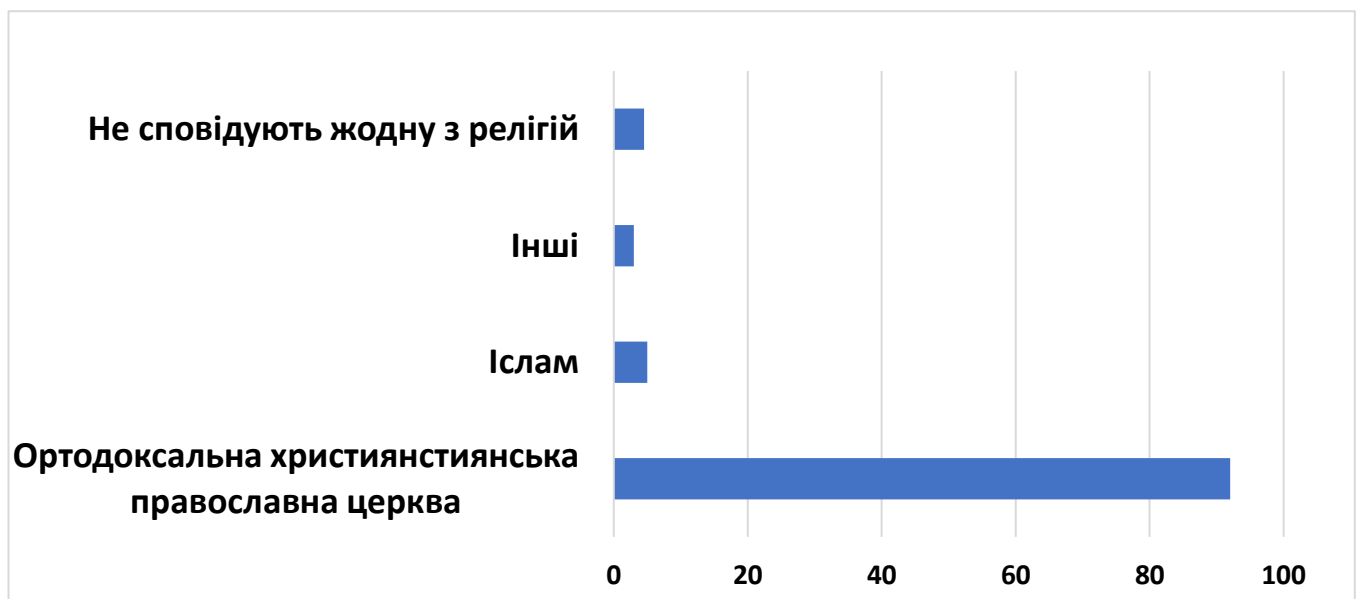

Рис. 1.2. Демографічні показники релігійного складу населення Грузії у 2020 році, % (за джерелами Міжнародного Республіканського Інституту)

Ортодоксальна церква Грузії відіграє важливу роль у внутрішній та зовнішній політиці країни. Вона має значний вплив на суспільні процеси та питання, пов'язані з моральністю та етикою. Окрім того, грузинська церква

займається благодійною діяльністю та підтримкою соціальних проектів, таких як будівництво та ремонт церков, організація притулків для бездомних та допомога нужденним.

Грузія має довгу історію і культурну спадщину, пов'язану з релігією, що створює передумови для розвитку релігійного туризму у країні. Згідно з даними публічного опитування жителів Грузії Міжнародного Республіканського університету, у 2020 році найпотужнішою віткою в системі державної релігії є християнство [31].

Декілька факторів, які сприяють розвитку релігійного туризму в Грузії, можуть бути сформовані завдяки таким чинникам:

Давня історія християнства. Грузія вважається однією з найдавніших християнських країн у світі, оскільки християнство стало державною релігією у IV столітті. Тому багато святинь та місць паломництва мають велику історичну та духовну цінність, що приваблює туристів. Це забезпечило багатий культурний досвід і відкрило шлях для розвитку релігійного туризму [13].

Сакральні об'єкти. Грузія має значну кількість монастирів і храмів, де відбуваються релігійні обряди і події. Більшість з них мають давню історію і культурну цінність, що приваблює туристів. Також фактором привабливості слугує розташування численних сакральних споруд. Храми розташовані в природних заповідниках, гірських масивах або на березі моря, що дає змогу туристам насолодитися красою природи та відпочити.

Культурна спадщина. Грузія має багату культурну спадщину, пов'язану з християнством, яка знайшла своє відображення у візуальному мистецтві, архітектурі та літературі. За даними Національного агентства культурної спадщини Грузії, в країні є понад 17 000 пам'яток культурної спадщини, серед яких є історичні будівлі, культові споруди, музеї, парки та інші. Це створює можливості для туристів побачити та дослідити ці культурні скарби [19, 25].

Економічний розвиток. Релігійний туризм може стати важливим джерелом доходів для Грузії, сприяючи розвитку туристичної галузі, зокрема місцевої економіки, транспортної галузі, ресторанного та готельного бізнесу і залученню іноземних інвестицій. Сучасна економіка Грузії зазнає коливань. За даними Міжнародного валютного фонду, в 2020 році ВВП Грузії склав 15,6 млрд доларів США. Дане значення є нижчим в порівнянні з країнами Європи, на яких орієнтується країна та її економіка, але порівняно високим серед країн Кавказу. Також, за даними Всесвітнього банку, країна відзначається як лідер у регіоні за показниками легкості ведення бізнесу [18].

Відносна політична стабільність. Грузія є порівняно стабільною державою з демократичним урядом та гнучкими політичними поглядами, що створює безпечне середовище для туристів і інвесторів. Держава вживає заходів та зусиль для зміцнення та покращення безпекової системи туристів. Це позитивно впливає на розвиток релігійного туризму. Натомість через наявність деяких політичних розбіжностей, у країні подекуди спалахують масові протести.

Релігійний туризм в Грузії має значний потенціал розвитку завдяки давній історії християнства, великій кількості сакральних об'єктів, багатій культурній спадщині та можливостям для економічного розвитку. Релігійний туризм може стати важливим джерелом доходів для країни і сприяти розвитку туристичної галузі та місцевої економіки.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ В ГРУЗІЇ

2.1. Провідні центри релігійного паломництва в Грузії

Становлення та поширення сакральної архітектури у Грузії почалося з розвитком християнської релігії та Християнської ортодоксальної церкви Грузії, що з'явилася на теренах Південного Кавказу у IV столітті. На перехресті релігійних течій Грузія тяжіла до західної культури. Прийняття християнства Грузія визнала свої пріоритетні шляхи розвитку. У Грузії збереглося багато пам'яток та будівель присвячених релігії або які мали християнські мотиви. Грузія є дуже значимою країною для християнства, оскільки тут розташовано безліч релігійних місць та пам'яток національного та державного значення. У цьому розділі ми розглянемо деякі з найвідоміших релігійних місць в Грузії та їх значення для вірян [13].

Храми та монастирі міста Мцхета – древньої столиці, політичного, історичного та культурного центру Грузії – розташовані неподалік долини Картлі. Місто славиться старовинними пам'ятками з цікавою історією, музеями, театрами, галереями мистецтв та чудовими краєвидами [7]. Розташований на вершині гори монастир Джварі є визначною пам'яткою культури Грузії. Монастир був заснований у VI столітті та вважається однією з найбільш святих місць для грузинських християн. Джварі має величезну історичну цінність та є визначною пам'яткою культури Грузії. Його архітектура включає різноманітні стилі, що репрезентують різні періоди його історії. В монастирі збереглися реліквії святого Іоанна Хрестителя, який вважається покровителем Грузії. Святиня відома прекрасними видами на гори та долини. Він розташований на висоті близько 1600 метрів над рівнем моря, що дає можливість побачити панорами гірських масивів та пейзажів.

Монастир Джварі є однією з найбільш відвідуваних пам'яток Грузії та приваблює тисячі туристів з усього світу кожен рік. Він є обов'язковим місцем для відвідування для тих, хто цікавиться історією, архітектурою та релігією.

Зведення кафедрального собору Светіцховелі тісно пов'язане з прийняттям християнства у Грузії. Храм протягом своєї історії не раз зазнавав руйнації та його відновлювали, що добре можна побачити і зараз. Собор був заснований у IV столітті на місці, де, за легендою, з'явилася перша християнська церква в Грузії, збудована святим Євстратієм Константинопольським. Сучасний собор був відновлений у XI столітті після того, як був знищений.

Собор має велику історичну та культурну цінність і в 1994 році був внесений до списку Світової спадщини ЮНЕСКО (див. у Додатку А). Він також є головним собором Грузинської православної церкви та місцем коронації грузинських царів. Кафедральний собор Светіцховелі є однією з найвідоміших пам'яток Грузії і приваблює тисячі туристів з усього світу кожен рік. Це чудове місце для відвідування для тих, хто цікавиться історією, архітектурою та релігією [15].

Монастир Гелаті був заснований царем Давидом у XI столітті і є одним з найбільш визначних та відомих релігійних центрів в Грузії [12]. Розташований неподалік регіону Кутаїсі, що є історичною провінцією країни. Цей монастир славиться своїми автентичними стародавніми фресками, які відображають біблійські сюжети та інші релігійні теми. Більша частина планування даного монастиря збереглася в первісному стані до наших днів. Перебуваючи у стані об'єктів Світової спадщини, Гелаті вважають унікальним зразком релігійної архітектури, що наразі входить до складу Грузинської православної церкви [23, 24]. Монастир складається з церкви Вознесіння Христового, Святійшої Троїцької кафедральної церкви Тбілісі, а також фортеці Акреті, заснованих у XI н.е. та IV до н.е. відповідно, багатьох інших церков та монастирських будівель, а також з великої бібліотеки, яка містить багато цінних рукописів, серед яких є найдавніші пам'ятки грузинської літератури.

Католікосат Святого Ечміадзину є одною з найважливіших християнських церков в Грузії та є центром вірменської апостольської церкви. Цей Католікосат був заснований у IV столітті та з тих пір він став одним з

найбільш шанованих місць в Грузії. Але Католикосат у Грузії не має свого офіційного представництва або церкви. Однак, існують деякі історичні вірменські церкви, які зберігаються на території Грузії, які належать до Вірменської Апостольської Церкви та обслуговуються місцевими священиками. [10].

Верхня Сванетія – це регіон у Грузії, який славиться своїми високогірними пейзажами, а також багатою історією та культурою. У Верхній Сванетії знаходяться численні церкви, монастирі та інші релігійні споруди, які привертають багато туристів з усього світу.

Однією з найвідоміших релігійних пам'яток у Верхній Сванетії є монастир Лешені, який був заснований у IX столітті. Монастир знаходиться на висоті більше 2000 метрів над рівнем моря і має вид на гори Кавказу. У монастирі можна побачити багато старовинних ікон та інших релігійних артефактів. Іншими популярними релігійними пам'ятками у Верхній Сванетії є церкви Кумела, Церцви, Кала і Латпара. У цих церквах можна побачити старовинні фрески та інші художні реліквії.

У Верхній Сванетії є багато різних святинь та інших місць, пов'язаних з християнською релігією. Наприклад, у горах є декілька каплиць, де віряни збираються на молитви та обряди. Усі ці релігійні пам'ятки у Верхній Сванетії є не тільки місцями паломництва для вірян, але й цікавими туристичними об'єктами, що привертають людей, які цікавляться культурою та історією.

Отже, становлення та поширення святинь у Грузії почалося ще з часів прийняття християнства у IV ст., тому Грузія має велике релігійне значення як країна з багатою сакральною архітектурою відіграє. На території Грузії існують різні конфесії та церкви, а також пам'ятки національного та державного значення, що свідчить про релігійну різноманітність та толерантне ставлення до пам'яток та вірувань. Релігійні та туристичні аспекти звертають увагу туристів та розширюють туристичний потенціал розглянутих вище об'єктів.

2.2. Роль культурно-релігійних фестивалів для популяризації релігійного туризму у Грузії

У Грузії проводять багато релігійних фестивалів, оскільки культура цієї країни має глибокі релігійні коріння. Кількість фестивалів може змінюватися в залежності від регіону та традицій, загалом у Грузії відзначається більше десятка релігійних свят і фестивалів. Етнічно-культурні релігійні фестивали у Грузії відіграють важливу роль у збереженні і просуванні культурної спадщини та традицій народу. Грузинська культура має глибокі релігійні коріння, що відображається в численних релігійних святах і фестивалях, які відбуваються по всій країні.

До найбільш відомих і популярних релігійних фестивалів та свят у Грузії можна віднести:

- День Святого Георгія, який відзначається в квітні;
- Різдво Христове, яке відзначається в січні;
- День Марії, який відзначається 28 серпня;
- День Святого Ілії, який відзначається 20 липня;
- День Святого Ніно, який відзначається 14 січня.

Одним з найбільш відомих і популярних релігійних фестивалів у Грузії є День Святого Георгія, який, як зазначено, відзначається в квітні. Свято символізує боротьбу добра і зла, а також вшанування Святого Георгія, і відоме також як День Перемоги або День Грузинської армії, оскільки Святий Георгій є покровителем війська. У цей день відбуваються релігійні обряди, ярмарки, концерти, проводять різноманітні заходи, такі як спортивні змагання, концерти, танці та шоу з феєрверками та салютом. У Тбілісі урочиста процесія з іконою Святого Георгія проходить від храму Святого Георгія до церкви Метехі, а потім до храму Святого Трійці. Це свято є прекрасною нагодою для грузинських воїнів та ветеранів війни, щоб вшанувати пам'ять про покровителя війська і про воїнів, які загинули за свою країну.

Етнічно-культурні релігійні фестивалі в Грузії допомагають підвищити свідомість людей про культуру та розширити їхні знання про інші культури та традиції. Фестивалі є чудовою нагодою для презентації традиційного народного мистецтва, музики, танців, ремесел тощо. Грузинська культура має глибокі релігійні коріння, що відображається в численних релігійних святах і фестивалях, які відбуваються по всій країні, що показує цінність таких подій для грузинського народу [3].

Фестивальний релігійний туризм є атрактивною складовою для внутрішніх та іноземних туристів. Це є важливим фактором розвитку туристичного бізнесу, залучення іноземних інвестицій у країну, підтримання економіки та зайнятості в регіонах.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ ГРУЗІЇ

3.1. Проблеми розвитку релігійного туризму в Грузії

Релігійний туризм є однією з найбільш важливих галузей туризму в Грузії, яка приваблює туристів з усього світу. Проте, існують деякі проблеми, пов'язані з релігійним туризмом у Грузії:

Інфраструктура. Не всі регіони Грузії мають достатньо розвинену інфраструктуру для розвитку релігійного туризму, так як часто не вистачає відповідного обладнання та зручних маршрутів. Деякі святині розташовані поза межами великих міст, на вершині гори чи серед недоторканої природи, що ускладнює подолання шляху туристів до неї.

Недостатнє фінансування. Розвиток релігійного туризму потребує значних вкладень і без достатнього фінансування розвиток цієї галузі є повільним. Хоча державний бюджет Грузії асигнує кошти на збереження та поновлення історичних та культурних пам'яток, запроваджує та ухвалює програми з реконструкції деяких, особливо в районі старого міста, залучення приватних та міжнародних інвестицій, а також за допомогою підтримки європейських асоціацій, організацій і общин, до яких останніми роками активно приєднуються представники грузинської політичної спільноти, дана проблема є на порядку денному і потребує нагального вирішення [2, 28].

Екологічні проблеми. Релігійний туризм може мати негативний вплив на природу та довкілля, так як туристи можуть залишати сміття та завдати шкоди рослинності [1]. Тому, необхідно розвивати екотуризм та сприяти екологічному підходу до туризму, а також сприяти вихованню, пояснювати важливість збереження довкілля.

Безпека. Релігійний туризм пов'язаний з певними ризиками та небезпеками, тому важливо забезпечити безпеку туристів та професійних гідів, які проводять екскурсії [8]. Загалом, у Грузії, як і в будь-якій іншій країні необхідно дотримуватися правил та діяти згідно закону країни, на території

якої перебуває турист. Сучасні реалії змушують чинити обачно, зокрема у регіонах колишніх конфліктів, а саме Абхазія та Південна Осетія. Також варто зазначити, що існує загроза природних катаклізмів на території Грузії. Звичайні буревії можуть завдати величезної шкоди, тому туристам слід бути обачними та обережними.

Конфлікти з місцевими жителями. Іноді релігійний туризм може призводити до конфліктів з місцевими жителями через перешкоди у використанні землі та природних ресурсів [8]. Проте релігійні переслідування заборонені Конституцією для всіх громадян незалежно від віросповідання. Разом з тим, такі конфліктні ситуації час від часу трапляються. Посольство Грузії організувало Міжнародний день свободи віросповідання, що відзначається 27 жовтня. В школах та вищих навчальних закладах проводяться доповіді та презентації, а також міжконфесійні діалоги, організовані Центром культури Американського куточка та Центром толерантності, зокрема Ради національних меншин і програми Ради релігій [30].

У Грузії були випадки терористичних актів у минулому, але в останні роки кількість таких випадків зменшилась. Один з найбільш відомих терористичних актів в Грузії стався в 2011 році, коли було підірвано пасажирський потяг на маршруті між Тбілісі та Сухумі, що спричинило смерть та поранення більше десятка людей. Відповідальність за цей теракт була взята на себе грузинськими терористичними організаціями - "Джихад і Гірський Дагестан". У 2017 році також сталася бомбова атака на готель у центрі Тбілісі, в результаті якої постраждали десятки людей. Відповідальність за цей теракт не була встановлена.

Однак, уряд Грузії прикладає великі зусилля, щоб запобігти терористичним актам та боротися з терористичними групами. Грузія є членом міжнародних організацій, які борються з тероризмом, таких як ООН та ЄС, і активно співпрацює з іншими країнами у цьому напрямку.

У Грузії релігійний тероризм не є поширеним явищем, хоча в країні трапляються релігійні конфлікти. Головним чином між представниками

православ'я, ісламу та юдаїзму. Один з найвідоміших релігійних конфліктів у Грузії стосується абхазьких православних церков. У 1990-х роках, під час конфлікту між Абхазією та Грузією, було створено Абхазьку православну церкву, яка не визнає єдність зі Святим Синодом Грузинської православної церкви. Це спричинило напруження між церковними громадами і релігійні конфлікти.

Іслам є другою найпоширенішою релігією в Грузії, але мусульмани становлять меншість в країні. Уряд Грузії докладаеть зусиль для забезпечення релігійної свободи для всіх громадян, незалежно від їх релігійних переконань. Юдаїзм також має своїх прихильників в Грузії, особливо в регіоні Кахеті. Історично юдаїзм був однією з основних релігій в Грузії до приходу християнства. Сьогодні єврейські громади в Грузії можуть вільно відзначати свої релігійні обряди та функціонувати без перешкод від уряду [9].

3.2. Перспективи співробітництва між Україною та Грузією у сфері туризму

Відносини між Україною і Грузією у культурній області мають історичне коріння, що дозволяє і сьогодні налагоджувати відносини. Були підписані угоди про співпрацю у культурній, спортивній, туристичній галузях, поглиблюється співробітництво у галузі освіти.

Ці держави-сусіди співпрацюють у сфері туризму, оскільки обидві країни мають багатий культурний та історичний досвід, що вже тривалий час привертає туристів з усього світу (див. у Додатку Б). Більшість туристів, які приїжджають до Грузії на релігійні паломництва, є громадянами України, Ізраїлю та інших сусідніх країн.

Однією з можливих форм співпраці може бути обмін туристичними програмами та пакетами. Наприклад, туристичні компанії України та Грузії можуть пропонувати спільні туристичні маршрути, що охоплюють цілі регіони або країни, з метою залучення більшої кількості туристів. Одним з

прикладів співпраці в галузі туризму між Україною та Грузією є програма "Культурний шлях з Грузії в Україну", яка була започаткована в 2017 році. Програма передбачає проведення різноманітних культурних та туристичних заходів, зокрема фестивалів, концертів, виставок та екскурсій.

Крім того, Грузія та Україна співпрацюють в рамках Чорноморської економічної співпраці (ЧЕС), яка передбачає розвиток туризму в регіоні та обмін туристичними послугами. У цьому контексті проводяться спільні туристичні форуми, на яких представники туристичних компаній та організацій можуть обговорювати питання співпраці та розвитку туризму в регіоні [22].

Отже, Україна та Грузія мають потенціал для розвитку туризму та співпраці в цій галузі. Важливо забезпечити належний розвиток туризму в країнах та підтримувати співпрацю між ними для досягнення спільних цілей в галузі туризму. Також можливо спільно просувати туристичні продукти країн на міжнародних виставках та конференціях, що дозволить збільшити їхню популярність та залучити більше туристів.

Окрім того, важливо розвивати транспортну інфраструктуру та сприяти взаємному туристичному потоку між країнами. Наприклад, можна здійснювати спільні проекти щодо будівництва автотрас, залізничних магістралей та розвитку аеропортів, що сприятиме зручному переміщенню туристів. Також важливо забезпечити якість та безпеку туристичних послуг у країнах-партнерах. Необхідно розробити спільні стандарти та рекомендації щодо якості обслуговування, безпеки та охорони здоров'я туристів.

В період пандемії COVID-19 під час свят, що тимчасово були заборонені, через загрозу скупчення великої кількості людей, спалахували точкові невдоволення [17]. Незважаючи на суворі обмеження у зв'язку з пандемією, з 2020 року зафіксували відновлення економіки та подорожей. Звичайно, частина населення залишилася безробітними, інші – збанкрутували. Національна адміністрація туризму проводить тренінги для туристичних підприємств, щоб допомогти їм вибратися з кризового стану. До 2021 року

туристичний сектор відновився. Якщо в період коронавірусу були популярними внутрішні поїздки з метою паломництва, то тепер міжнародний релігійний туризм знову набирає обертів. Уряд Грузії у 2021 році запустив декілька програм розвитку внутрішнього туризму: «Подорожуй Грузією» та «Досліджуй, те що тобі належить», з метою спонукання людей пізнавати свою країну [35].

З початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України, відносини України та Грузії мали партнерський характер. За даними ООН, в Грузії з початку війни в якості біженців перебуває не менше 25 тисяч громадян України. З боку грузинської держави також було надано гуманітарну допомогу, численні виступи в захист та підтримку української сторони. Загалом Грузія приймала проукраїнську сторону, грузинський народ всіляко підтримував Україну.

Отже, можна зробити висновок, що на даний момент відносини між Україною та Грузією мають потенціал для розвитку. Обидві країни мають багату історію, культуру, природу та гастрономію, які можуть приваблювати туристів з усього світу. Одним з головних туристичних напрямків між Україною та Грузією є паломництво. У Грузії та Україні розташовано багато святих місць, зокрема монастирі та церкви, які привертають християн з усього світу. Одним з ключових елементів потенціалу туризму між Україною та Грузією є їх географічне розташування. Обидві країни розташовані в регіоні, який знаходиться на перехресті культур, що створює унікальну можливість для туристів досліджувати та насолоджуватися різноманітністю культур та традицій.

ВИСНОВКИ

Грузія – країна з багатою історичною і культурною традицією, одна з перших християнських держав, що робить релігійний туризм важливим фактором, що сприяє розвитку як туризму загалом, так і економіки країни. Це стало приводом для багатьох паломників з усього світу відвідувати культові місця та святині, що розташовані в Грузії.

Дослідження основних релігійних пам'яток Грузії виявило, що релігійний туризм є важливою складовою туристичного потенціалу Грузії, різноманіття релігійних течій та паломницьких дестинацій є об'єктами туристичного попиту. Аналіз чинників, що спонукає туристів здійснювати подорож релігійного характеру показав, що Грузія має давню історію християнства, що зумовило багату релігійну спадщину. Крім того, релігійні туристи є важливою економічною категорією, оскільки вони витрачають значну суму грошей на перебування в країні, їжу, транспорт та інші послуги. Релігійний туризм має великий потенціал для розвитку туристичної галузі Грузії. Проте аналіз проблематики розвитку релігійного туризму у Грузії призвів до висновку, що для досягнення цього потенціалу необхідно забезпечити якісні послуги та комфортні умови для перебування туристів, а також враховувати потреби та інтереси різних категорій віруючих та туристів. Паломницькі подорожі є не тільки важливою складовою туризму в Грузії, але й має великий потенціал для подальшого розвитку країни в цілому. Туризм з релігійною метою може стати однією з основних галузей економіки Грузії, якщо влада країни буде активно працювати над розвитком і підтримкою цієї галузі.

Уряд Грузії докладає зусиль для залучення іноземних інвестицій, особливо в галузі туризму та інфраструктури. Країна також активно співпрацює з міжнародними організаціями та іншими країнами для забезпечення сталого економічного зростання.

Проте, Грузія все ще має проблеми, такі як висока рівень безробіття, нерівномірний розвиток між регіонами країни та недостатня прозорість у деяких галузях економіки. Також економіка країни досі залежить від зовнішньої допомоги та експорту кількох базових товарів. Однак, розвиток туризму та інноваційних галузей економіки може сприяти диверсифікації грузинської економіки та збільшенню її стійкості до зовнішніх впливів.

У Грузії існують багато релігійних традицій, які збереглися ще з давніх часів. Ці традиції втілені в культурній спадщині країни, такі як храми, монастирі та інші святині, які стали популярними серед туристів, які бажають відвідати місця святинь, побачити архітектурні шедеври та насолодитися місцевою кухнею. Отже, можна зробити висновок, що релігійний туризм є важливою складовою туристичної галузі Грузії. Країна має багату історію релігії та культуру, які можуть привернути туристів з усього світу. Проте, для подальшого розвитку релігійного туризму, необхідно вдосконалювати інфраструктуру та забезпечувати належний рівень безпеки для туристів.

Одним з ключових висновків дослідження є перспективи співпраці Грузії з Україною. Країни вже багато років мають тісні економічно-торгівельні та галузеві зв'язки, в тому числі і в галузі туризму. Зусилля з боку обох країн створюють платформу для укладання нових домовленостей, взаємному обміні досвідом та просуванні туристичних продуктів.

РЕЗЮМЕ

Діденко Анастасія Ігорівна

РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ У ГРУЗІЇ

В курсовій роботі проаналізовано інформацію та джерела щодо специфіки розвитку релігійного туризму на теренах Грузії. Мета курсової роботи є дослідити особливості релігійного туризму у Грузії як феномену, що сприяє розвитку туризму та економіки країни.

Досліджено основні форми релігійного туризму, його чинники та передумови. Проаналізовано ключові релігійні об'єкти та місця паломництва, фестивалі та релігійні свята в Грузії, їх роль у релігійному житті країни та привабливість для туристів. Продемонстровано досвід розвитку релігійного туризму в Грузії, а також вплив релігійного туризму на місцеву економіку та культуру. Наприкінці роботи висвітлено досвід та співпрацю між Україною та Грузією, а також зроблено висновки щодо перспектив розвитку релігійного туризму в Грузії, його потенціалу для залучення туристів, збільшення доходів та підтримки місцевої економіки та культури.

Дане наукове дослідження містить розтлумачене поняття релігійного туризму та його видозмін, даний аналіз історико-культурної релігійної спадщини країни, описані видатні пам'ятки та сформовані висновки щодо зазначених проблем та перспектив провадження релігійного туризму у Грузії.

Ключові слова: релігійний туризм, Грузія, паломництво, церква, сакральний, релігія, християнство, віра.

RESUME

Didenko Anastasia Igorivna

RELOGIOUS TOURISM IN GEORGIA

The course work analyzes information and sources regarding the specifics of the development of religious tourism on the territory of Georgia. The purpose of the coursework is to investigate the peculiarities of religious tourism in Georgia as a phenomenon that contributes to the development of tourism and the country's economy.

The main forms of religious tourism, ego factors and preconceptions have been investigated. Key religious objects and places of pilgrimage, festivals and religious shrines in Georgia, their role in the religious life of the region and their privilege for tourists are analyzed. The experience of the development of religious tourism in Georgia, as well as the impact of religious tourism on the economy and culture, is demonstrated. The written works highlight the experience and cooperation between Ukraine and Georgia, as well as draw conclusions about the prospects for the development of religious tourism in Georgia, its potential for earning tourists, increasing income and support for a cultural trip.

This scientific study contains an explained concept of religious tourism and its changes, an analysis of the historical and cultural religious heritage of the country, described outstanding sights and formed conclusions regarding the specified problems and prospects for the implementation of religious tourism in Georgia.

Key words: religious tourism, Georgia, pilgrimage, church, sacred place, religion, Christianity, faith.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабушкіна Т. Релігійний туризм в Грузії: історія, сучасність, перспективи. *Вісник Луганського державного університету культури і мистецтв*. 2019. Вип. 39. С. 152-157.
2. Джавахішвілі Ш. Потенціал релігійного туризму в Грузії. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм*. 2018. Вип. 13. С. 78-83.
3. Кочерга Л.В. Релігійний туризм в Грузії: історія, культові пам'ятки, традиції та обряди: монографія. Київ : "КМ-БУКС". 2018. 216 с.
4. Крижанівський І.М., Сидоренко О.В. Релігійний туризм у Грузії: перспективи розвитку та проблеми становлення: монографія. Київ : НАУ, 2017. 250 с.
5. Маргвелашвілі М. Релігійний туризм як елемент туристичної інфраструктури Грузії. *Туризм і готельна справа*. 2017. Вип. 2. С. 33-39.
6. Радонежська Н.В. Грузія: відкрий для себе культурний та релігійний туризм: путівник. авт.-уклад. Київ : "Фоліо". 2017. 176 с.
7. Радонежська Н.В. Більшість церков Грузії: історія, архітектура, культові практики: монографія. Київ : Видавництво Соломії Павличко "Основи". 2019. 240 с.
8. Chowdhury A.M., Raj R., Griin K., Clarke A. Terrorism, Tourism and Religious Travellers. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*. 2017. Vol. 5. P. 2-14.
9. Daniel H. O., Scott C. E. The Role of Religious Leaders in Religious Heritage Tourism Development: The Case of the Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints Religions. *Brigham Young University. S. Religions*. 2020. Vol. 11. P. 256
10. Gevorkyan V.A. The legends of the Caucasus: Economic transformation of Armenia and Georgia. *International Business Review. Series «ELSAVIER»*. 2015. V. 24, P. 1009-1024.

- 11.Gvinjilia L. Religious Tourism in Georgia: The Case of the Davit Gareja Monastery. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*. 2018. Vol. 6(2). P. 1-13.
- 12.Kapanadze G. Religious Tourism in Georgia: The Case of the Gelati Monastery. *International Journal of Tourism Research*. 2019. Vol. 21(1). P. 41-51.
- 13.Khutsishvili K. Religious Tourism in Georgia: Historical, Cultural, and Economic Aspects. *International Journal of Scientific Research and Management*. 2020. Vol. 8(9). P. 309-321.
- 14.Khachidze D. Religious Tourism in Georgia: Opportunities and Challenges. *Journal of Tourismology Research*. 2018. Vol. 2(2). P. 117-131.
- 15.Lomidze N. Religious Tourism in Georgia: The Case of the Svetitskhoveli Cathedral. *Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*. 2017. Vol. 5(1). P. 1-13.
- 16.Meparishvili N. Religious Tourism in Georgia: A Case Study of the Georgian Orthodox Church. *Journal of Tourismology Research*. 2019. Vol. 3(2). P. 47-58.
- 17.Raj R., Griffin K.A. Reflecting on the Impact of COVID-19 on Religious Tourism and Pilgrimage. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*. 2020. Vol. 8. P. 2-8.
- 18.Sharashenidze L. The Role of Religious Tourism in the Development of Georgia's Tourism Industry. *Journal of Tourismology Research*. 2019. Vol. 3(1). P. 9-23.
- 19.Zurabishvili T. Religious Tourism in Georgia: Challenges and Prospects. *Tourism Management Perspectives*. 2017. Vol. 23. P. 77-84.
- 20.Грузія – місце релігійного туризму: веб-сайт. URL: <https://georgiatravel.com.ua/gruziya-mesto-religioznogo-turizma/> (дата звернення: 16.03.2023)
- 21.Національної агенції з розвитку культурного туризму в Грузії: веб-сайт. URL: <https://gnta.ge/statistics/> (дата звернення: 15.03.2022)

22. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Грузією від 19 липня 2022. публікація / П-во Грузії в Україні. URL: <https://georgia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/kulturno-gumanitarne-spivrobitnictvo-mizh-ukrayinoyu-ta-gruziyeyu> (дата звернення: 01.04.2023)
23. Офіційний сайт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО: веб-сайт. URL: <https://www.unesco.org/en/world-heritage/list?f%5B0%5D=countries%3A10d20f41-9d26-5d5a-bba7-2c9e73b685de> (дата звернення: 05.03.2023)
24. Перелік релігійних пам'яток Грузії: веб-сайт. URL: <https://georgia.travel/uk/see-and-do/sights-and-attractions/religious-sites> (дата звернення: 19.03.2023)
25. Релігійний туризм в Грузії: особливості та перспективи: веб-сайт. URL: <https://www.tourclub.com.ua/post/> (дата звернення: 19.03.2023)
26. Релігійний туризм в Грузії: веб-сайт. URL: <https://www.advantour.com/uk/georgia/tourism/religious.htm> (дата звернення: 19.03.2023)
27. Ambassador Zurab Pololikashvili Appointed as UNWTO Secretary General: веб-сайт. URL: <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=30437> (дата звернення: 02.04.2023)
28. Georgia matching priorities: веб-сайт. URL: <https://www.unwto.org/europe/georgia> (дата звернення: 13.03.2023)
29. Georgian National Tourism Administration: веб-сайт. URL: <https://gnta.ge/> (дата звернення: 15.03.23)
30. International Religious Freedom Report for 2021: веб-сайт. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/Telegram%20Desktop/GEORGIA-2021-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf>
31. Public Opinion Survey Residents of Georgia: веб-сайт. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/Telegram%20Desktop/IRI-Poll-June-2020%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/Telegram%20Desktop/IRI-Poll-June-2020%20(4).pdf) (дата звернення: 10.04.23)

32. Rifai T., Tourism can protect and promote religious heritage UNWTO: веб-сайт. URL: <http://media.unwto.org/press-release/2014-12-10/tourism-can-protect-and-promote-religious-heritage> (дата звернення: 02.04.2023)
33. The Significance of Religion in Tourism: A Comparative Study of Christian Pilgrimage Sites in Georgia and Greece: веб-сайт. URL: https://www.researchgate.net/publication/322054173_The_Significance_of_Religion_in_Tourism_A_Comparative_Study_of_Christian_Pilgrimage_Sites_in_Georgia_and_Greece (дата звернення: 15.03.23)
34. The Role of Religious Tourism in the Development of the Georgian Tourism Industry: веб-сайт. URL: https://www.researchgate.net/publication/348832258_The_Role_of_Religious_Tourism_in_the_Development_of_the_Georgian_Tourism_Industry (дата звернення: 01.04.2023)
35. UNWTO report 2021: COVID-19: measures to support the travel and tourism sector: веб-сайт. URL: <https://webunwto.s3-eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-06/europe.pdf>
36. Лебедева І.М. Дерев'яна сакральна архітектура України як туристичний ресурс. *Ad orbem per linguas. До світу через мови*: матеріали Міжнародної науково-практичної відеоконференції «Україна у транскультурному й мультимодальному світі» (25 травня 2022 р.). Київ, 2022. С.447–449.

Рис.2.1. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО у Грузії

Рис.3.2. Зображення України та Грузії на карті

Паломницький центр Святого Христофора

Гелатський монастир

